

Štátny pedagogický ústav, Pluhová 8, 830 00 Bratislava

**CIEĽOVÉ POŽIADAVKY NA VEDOMOSTI A ZRUČNOSTI
MATURANTOV Z GEOGRAFIE**

Bratislava 2008

ÚVOD

Geografia ako učebný predmet učí žiakov orientovať sa v súčasnom svete, učí ich pýtať sa a odpovedať na javy, ktoré sa stali na zemskom povrchu, kde sa stali, prečo sa stali, ako súvisia s inými dejmi. Ľudia potrebujú mať informácie o prírodnom prostredí sveta a miestach, na ktorých žijú. Geografia má veľa spôsobov ako môže riešiť problémy, na ktoré ľudia hľadajú odpoveď.

Učebný predmet geografia je integrujúcim predmetom, ktorý spája fyzické a humánne dimenzie sveta do štúdia prostredia, miest a obyvateľstva. Predmetom štúdia geografie je zemský povrch a procesy na ňom prebiehajúce, vzťahy medzi ľuďmi a krajinou.

Cieľom geografie ako učebného predmetu je uvedomiť si vzájomnú prepojenosť jednotlivých zložiek krajiny s človekom a pochopiť, že narušenie jednej zložky krajiny ohrozí existenciu života na Zemi. Porozumenie svetu, jeho prostrediu a ekonomike bude vysokou úrovňou kompetencie v geografii, pretože geografia myslí priestorovo v lokalizovaní, v mierke, v pohybe, vo vzorkách, zbiera informácie, vyhodnocuje ich a odpovedá na otázky.

Ľudia potrebujú mať vedomosti z geografie, ktorá učí rozumieť priestorovému rozmiestneniu miest a ľudí v prostredí na Zemi.

Geografia neoboznamuje žiakov s izolovanými faktami, ale učí porozumieť vzťahom. Geograficky informovaní ľudia:

1. Vedieť správne interpretovať získané poznatky o fyzických a humánných charakteristických črtách miest, a používať vedomosti na definovanie a študovanie regiónov a ich zmien.

Cieľom je osvojovanie poznatkov (faktických, koncepčných, procedurálnych, metakognitívnych) rozvíjanie poznávacích schopností, aplikovanie koncepčných a procedurálnych poznatkov.

2. Získavať informácie z geografických zdrojov (mapy, diagramy, grafy, letecké fotografie a pod.), analyzovať a hodnotiť ich. Zároveň vedieť získané poznatky interpretovať formou geografických znázornení (máp, diagramov...).

Cieľom je vedieť používať mapy a ďalšie geografické nástroje, podávať informácie o javoch. Význam práce s mapou je v tom, že mnoho informácií môže byť prezentovaných v mape. Mapy môžu ukázať lokalizáciu krajín, sídiel, rozmiestnenie prírodných zdrojov a populácie, podnebné a dopravné siete. Mapy a glóbusy sú primárnymi nástrojmi geografie. Sú zdrojom informácií o svete v minulosti a v súčasnosti. Schopnosť pracovať s mapou je základnou zručnosťou geografie.

3. Vedieť vysvetliť javy prebiehajúce v prírode geografickými poznatkami.

Veľmi dôležité je, aby geograficky vzdelaní ľudia vedeli vysvetliť a hodnotiť deje, ktoré sa prejavujú v prírode, napríklad sopečná činnosť, zemetrasenie, zmena počasia pri prechode atmosférického frontu, vznik monzúnov a pod.

4. Chápať vplyv človeka na prírodu, ovplyvňovanie človeka prírodou, pričiniť sa o zachovanie trvalo udržateľného rozvoja.

Ľudia tvoria regióny, preto dôležitým cieľom geografie je naučiť, prečo sa regióny menia, ako kultúra a technológia vplýva na zmenu miest a regiónov, ako treba zhodnotiť vplyv človeka na prírodu, napríklad lokalizovanie priemyselného závodu do kotliny, vznik ozónovej diery, klčovanie pralesov.

5. Vedieť komunikovať s ľuďmi na celom svete, vážiť si kultúru a tradície jednotlivých skupín obyvateľstva, zároveň si zachovávať vlastnú identitu.

Cieľom je, aby geograficky informovaní ľudia vedeli analyzovať priestorovú organizáciu ľudstva, vedeli ako aplikovať priestorové informácie na vysvetlenie priestorových štruktúr. Porozumenie kultúram je veľmi dôležitou kompetenciou. V podcieľoch rozvoja schopnosti vzájomného porozumenia si medzi osobami a skupinami vyzdvihujeme najmä rozvoj sociálnej inteligencie, schopnosti empatie, súcitu, tolerancie k inakosti, rešpektu práva slobôd a iných interpersonálnych schopností.

6. Vedieť aplikovať získané poznatky v bežnom živote.

Dôležité je naučiť sa, na základe získaných poznatkov, správne a cieľavedome zdokonaľovať geografické prostredie v miestnej krajine.

CIEĽOVÉ POŽIADAVKY NA VEDOMOSTI A ZRUČNOSTI

Obsah, rozsah a hĺbku jednotlivých častí maturitnej skúšky z geografie určujú **cieľové požiadavky**.

Všeobecné cieľové požiadavky majú ucelený a nadpredmetový charakter, smerujú k zvýšeniu adaptability človeka v meniacom sa prostredí, rozvíjajú schopnosť komunikovať, schopnosť riešiť problémy, rozvíjajú kreativitu, flexibilitu, schopnosť racionálne využívať informačné zdroje, spracovať informácie, aplikovať základné štatistické techniky, s porozumením čítať text a získavať z neho informácie, prevádzať neverbálne informácie na verbálne a naopak, vytvárať myšlienkové schémy, projektovať prácu.

Špecifické cieľové požiadavky, ktoré sa rozvíjajú geografickým vzdelávaním zvyšujú schopnosť pracovať s mapou, schopnosť orientovať sa v teréne, schopnosť správne geograficky sa vyjadrovať, schopnosť využívať geografické informačné zdroje (kartogramy, kartodiagramy, profily územia, klimadiagramy, vekové pyramídy a i.).

Cieľové požiadavky na maturitnú skúšku z geografie obsahujú **sedem tematických celkov učiva**. V každom tematickom celku je spresnený **obsah a požiadavky na vedomosti a zručnosti študentov**.

Maturitná skúška sa vzťahuje na učivo celého gymnaziálneho štúdia, preto majú cieľové požiadavky **syntetický charakter** a nemusia sa vždy kryť s obsahom príslušného tematického celku učebných osnov.

Obsahovú časť cieľových požiadaviek tvoria pojmy, fakty a vzťahy vybrané z obsahu geografického vzdelávania, o ktorom predpokladáme, že by ho mali maturanti ovládať. Pri stanovení geografického obsahu sa brali do úvahy ciele geografického vzdelávania, ako aj ciele učebného predmetu s ohľadom na ciele spoločnosti a ciele žiakov.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti študentov sú sformulované ako operacionalizované ciele, ktoré konkrétne vyjadrujú, na akej úrovni má študent poznatky ovládať. Zároveň sú orientované na vyššie myšlienkové operácie, hlavne na analýzu, syntézu a hodnotenie javov. Formulácia operacionalizovaných cieľov vychádza z Bloomovej a Niemierkovej taxonómie.

Samotné **požiadavky** neslúžia na zisťovanie a kontrolu vedomostí a zručností žiakov. Tvoria len **základ pre zadania (úlohy)** maturitnej skúšky.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti konkrétne vymedzujú, **ktoré vedomosti a zručnosti by mali žiaci počas štúdia získať a vedieť preukázať**.

Súčasťou požiadaviek na vedomosti a zručnosti sú ukážky **exemplifikačných úloh**, ktoré ilustrujú a spresňujú hĺbku a šírku požiadaviek, ukážky, ktoré uvádzajú príklady, ako majú žiaci ovládať uvedené požiadavky. Úlohy sú formulované tak, aby reprezentovali celú šírku geografických schopností. Sú medzi nimi:

- **úlohy na interpretáciu získaných poznatkov,**
Príklad: Vymenujte základné typy vzduchových hmôt a charakterizujte ich vlastnosti.
- **úlohy na porozumenie (a vysvetlenie) javov a vzťahov medzi geografickými pojmami, javmi,**
Príklad: Vysvetlite, ako na atmosférickom fronte vznikne cyklóna.
- **úlohy na porozumenie vzájomného vzťahu medzi krajinou a človekom,**
- **úlohy na rozvoj schopností riešiť problémy,**

Príklad: V najľudnatejších štátoch Ázie zhodnoťte problémy spojené s preľudnením (India, Čína).

Na základe informácií z médií zosumarizujte, ako sa rieši problém preľudnenia.

- **úlohy na schopnosť s porozumením čítať text a získavať z neho informácie,**
- **úlohy na schopnosť projektovať prácu,**
Príklad: Navrhňte optimálne funkčné členenie vami vymysleného mesta a opíšte ho.
- **úlohy na schopnosť zvýšenia adaptability človeka v meniacom sa prostredí,**
- **úlohy na schopnosť porozumieť kultúram,**
- **úlohy na prácu s mapou,**
Príklad: Porovnajte (pomocou mapy) vybrané povrchové celky a zhodnoťte ich vplyv na rozmiestnenie hlavných trás dopravy.
- **úlohy na tvorbu máp, diagramov, kartogramov a i.,**
Príklad: Vytvorte diagram tovarovej štruktúry zahraničného obchodu Slovenska v roku 2002 (pomocou štatistických údajov).
- **experimentálne úlohy, podklady z terénu,**
Príklad: Podľa podkladov predpovedí počasia uveďte, či ho ovplyvňovalo anticyklonálne alebo cyklonálne prúdenie.
- **úlohy s využitím formalizácie väzieb (matematika, fyzika a i.),**
Príklad: Vypočítajte rozdiel miestnych časov dvoch miest, ak rozdiel ich geografickej dĺžky je 20° .
- **úlohy na získavanie informácií zo zdrojov,**
Príklad: Z tabuliek zistíte päť najväčších námorných prístavov podľa objemu prepraveného tovaru.
- **úlohy na slovné vyjadrovanie,**
Príklad: Opíšte osídľovanie Austrálie Európanmi, uveďte aké problémy s tým súviseli a aký je vzťah medzi pôvodným obyvateľstvom a prisťahovalcami.
- **úlohy na využitie informácií v praktickom živote.**
Príklad: Zhodnoťte možnosti rozvoja jednotlivých druhov cestovného ruchu v miestnej oblasti.

TEMATICKÉ OKRUHY CIEĽOVÝCH POŽIADAVIEK

Tematické okruhy cieľových požiadaviek pokrývajú učivo geografie všetkých ročníkov na gymnáziách. Zároveň slúžia na rýchlejšiu orientáciu v cieľových požiadavkách pre externú, ale aj internú časť maturitnej skúšky.

1. Význam geografie pre ľudskú spoločnosť
2. Planéta Zem a jej zobrazovanie
3. Fyzickogeografické regióny sveta
4. Humánno geografické regióny sveta
5. Regionálna geografia sveta (Európa, Ázia, Afrika, Amerika, Austrália a Oceánia, polárne oblasti, Svetový oceán)
6. Geografia Slovenskej republiky
7. Geoekológia a environmentalistika

CIEĽOVÉ POŽIADAVKY ŠPECIFIKOVANÉ PRE JEDNOTLIVÉ TÉMY A PODTÉMY

1. Význam geografie pre ľudskú spoločnosť

Obsah

Pojem geografia, objekt geografie, predmet geografie, krajinná sféra, krajina, fyzicko-geo-grafická a socioekonomická sféra, význam geografie pre človeka, geografia ako pomoc pri riešení problémov.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

1.1 Vysvetliť pojem geografia.

- Vysvetlite význam slova geografia.

1.2 Charakterizujte objekt a predmet geografie v minulosti a v súčasnosti.

- Vysvetlite, aký objekt a predmet skúma geografia, ako k tomu pristupovala v minulosti a ako v súčasnosti.

1.3 Vysvetliť význam geografie pre ľudskú spoločnosť v minulosti, súčasnosti a budúcnosti.

- Vysvetlite, v čom spočíva význam geografie pre človeka v súčasnosti a aký význam bude mať v budúcnosti.

1.4 Uviesť konkrétne príklady, kedy geografia pomáha pri riešení problémov v praxi.

- Uveďte konkrétne príklady, kedy geografia môže pomôcť pri riešení problémov v krajine, pri stavbe priemyselných závodov, pri lokalizovaní sídiel, narúšaní životného prostredia a pod.

2. Planéta Zem a jej zobrazovanie

Obsah

Zem vo vesmíre, vesmír, galaxia, slnečná sústava, planéty, mesiace, tvar Zeme, veľkosť Zeme, pohyby Zeme a ich dôsledky, modely Zeme, rotácia Zeme, čas rotácie, slnečný deň, uhlová rýchlosť rotácie, časové pásma, pásmový čas, miestny čas, obeh Zeme okolo Slnka a jeho dôsledky, tvar dráhy obehu Zeme, skutočné pohyby Zeme a zdanlivé pohyby Slnka, uhol zemskej osi k rovine obehu, kartografia, mapa, proces tvorby máp, mierka mapy, druhy máp podľa mierky, kartografické zobrazenia (priame, nepriame, rovnakouhlé, rovnakoplošné, azimutálne, valcové, kužeľové), obsah mapy (topografický, tematický), legenda, geografická poloha a charakteristika Mesiaca (veľkosť, vzdialenosť od Zeme), pohyby, fázy, vplyv Mesiaca na Zem (príliv, odliv, význam slapových javov).

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

2.1 Vysvetliť pojmy vesmír, galaxia, slnečná sústava, planéty, mesiace.

- Uveďte rozdiely medzi jednotlivými pojmi vesmír – galaxia – slnečná sústava – planéty – mesiace.
- Porovnajte jednotlivé pojmy, určte čo označujú a charakterizujte jednotlivé objekty.

2.2 Určiť postavenie Zeme v slnečnej sústave.

- Zakreslite do schémy slnečnej sústavy postavenie Zeme medzi ostatnými objektmi slnečnej sústavy, v akej polohe je voči Slnku a voči ostatným planétam, podľa nákresov určte polohu Zeme v slnečnej sústave.

2.3 Analyzovať a klasifikovať dôsledky tvaru Zeme na podnebie, pôdu, rastlinstvo a ich priestorové usporiadanie.

- Opíšte, ako vplýva guľovitý tvar Zeme na zmenu prílevu tepla a svetla. Zakreslite situáciu na schéme.

- Uvedte, aké dôsledky má tvar Zeme na rozdiely prílevu tepla, svetla a vyvodte všeobecné závery.
- 2.4 Poznať smer a čas rotácie Zeme.
    - Opíšte hlavné pohyby Zeme a dobu ich trvania.
  - 2.5 Vymenovať a vysvetliť dôsledky rotácie Zeme na zmenu denného rytmu procesov v krajine.
    - Vymenujte pohyby Zeme, vysvetlite aké dôsledky majú pohyby Zeme na procesy v krajine.
    - Na konkrétnych príkladoch určte súvislosti medzi rozdielnym prílivom tepla, svetla a usporiadaním podnebia, rastlinstva, pôd (množstvo slnečného žiarenia dopadajúceho na rovník a na póly).
  - 2.6 Vysvetliť súvislosť medzi uhlovou rýchlosťou rotácie Zeme a časovými pásmami.
    - Vysvetlite rozdiel medzi pásmovým časom a miestnym časom. Zdôvodnite zavedenie pásmového času a jeho význam pre spoločnosť.
    - Vypočítajte rozdiely v miestnych časoch rôznych miest na Zemi.
    - Vysvetlite, aké dôsledky má sklon zemskej osi k rovine obehu na procesy prebiehajúce v krajine.
  - 2.7 Analyzovať a zhodnotiť dôsledky nerovnomernej rýchlosti obehu Zeme okolo Slnka.
    - Vysvetlite, prečo je leto na severnej pologuli dlhšie a chladnejšie ako leto na južnej pologuli.
    - Charakterizujte, ako sa v lete mení dĺžka dňa v závislosti od geografickej šírky.
  - 2.8 Vysvetliť pojmy príslnie, odslnie, porovnať rýchlosť obehu v príslní a odslní.
    - Vysvetlite pojmy príslnie, odslnie, zakreslite schematicky polohu Zeme v príslní a odslní.
  - 2.9 Zdôvodniť dôsledky sklonu zemskej osi k rovine obehu.
    - Vymenujte dátumy rovníkovej, letného a zimného slnovratu, schematicky zakreslite zmenu výšky Slnka nad obzorom.
  - 2.10 Opísať postavenie Mesiaca v slnečnej sústave.
    - Opíšte a schematicky zakreslite polohu Mesiaca v slnečnej sústave.
    - Zakreslite Slnko – Zem – Mesiac v rôznych polohách do schémy a vysvetlite, ako tieto vzájomné polohy určujú mesačné fázy.
  - 2.11 Opísať pohyby Mesiaca.
    - Opíšte pohyby Mesiaca v súvislosti s pohybmi Zeme.
  - 2.12 Vysvetliť príčiny vzniku slapových javov, čo je ich príčinou, ako sa prejavujú na tvare zemskeho povrchu.
    - Uvedte a zakreslite, v akých prípadoch vzniká skočný príliv a v akých hluchý príliv.
    - Opíšte vznik a priebeh prílivu a odlivu.
    - Zhodnoťte možnosti využitia prílivu v hospodárstve.
  - 2.13 Vysvetliť pojem mapa, vyhodnotiť obsah (čítať) mapy, porovnať rôzne druhy máp.
    - Vysvetlite úlohu kartografie v praktickom živote.
  - 2.14 Používať mapy a rôzne geografické metódy na získavanie informácií o Zemi.
    - Porovnajte rôzne druhy máp podľa zobrazení.
    - Analyzujte tematické mapy a vyhodnoťte ich.
  - 2.15 Uviesť príklady využitia máp v praktickom živote.
    - Vysvetlite, na aké praktické účely sa používajú mapy (uvedte konkrétne príklady).
  - 2.16 Porovnať základné kartografické zobrazenia a klasifikovať vhodnosť ich použitia (tvar a veľkosť zobrazovaného územia).
    - Na konkrétnych príkladoch kartografických zobrazení zdôvodnite vhodnosť ich použitia.
  - 2.17 Objasniť rozdiely v skreslení v jednotlivých zobrazeniach.
    - Porovnajte jednotlivé zobrazenia podľa druhov skreslenia.
  - 2.18 Poznať základné princípy generalizácie máp.
    - Porovnajte mapy toho istého regiónu v rôznych mierkach. Porovnajte, ako sa na nich prejavuje generalizácia.
  - 2.19 Určovať polohu ľubovoľných miest na mape podľa geografických súradníc.
    - Určte geografickú polohu ľubovoľného miesta na Zemi podľa mapy.

2.20 Počítať vzdialenosti medzi miestami na mape.

- Vypočítajte približné vzdialenosti medzi miestami na Zemi, vysvetlite, na akých mapách nie je vhodné počítanie vzdialenosti.

3. Fyzickogeografické regióny Zeme

Obsah

Atmosféra

Atmosféra, meteorológia, význam atmosféry, zloženie a členenie atmosféry, počasie, meteorologické prvky, meteorologické javy, klíma, klimatotvorné činitele a ich význam v praxi, makroklíma, mikroklíma, rozloženie teploty a zrážok na Zemi, teplotné pásma, tepelná rovnováha, činitele vplyvajúce na rozloženie zrážok, zrážkové pásma, prúdenie vzduchu, vietor, všeobecná cirkulácia ovzdušia, Coriolisova sila, monzúny, pasáty, západné a východné vetry, miestne vetry, inverzia teploty, možnosť aplikácie všeobecných poznatkov o pohybe vzduchu na malom území, vzduchové hmoty, atmosférické fronty (arktický, polárny, tropický), mimotropické tlakové útvary, cyklóny, tlakové útvary na polárnom fronte, tropické tlakové útvary, tropické cyklóny, stacionárne cyklóny, znaky oceánskeho a kontinentálneho podnebia; hlavné klimatické pásma (podľa Alisova), ekvatoriálne, subekvatoriálne, subtropické, pásmo miernych šírok, subarktické, arktické; topoklíma, miestne vetry, inverzia teploty, klimatické diagramy a práca s nimi, znečistenie ovzdušia, význam ozónovej vrstvy.

Litosféra a georeliéf

Litosféra, zloženie zemskeho telesa, stavba a vlastnosti zemskej kôry, rozdelenie litosféry (pevninská, oceánska), horniny tvoriace litosféru, astenosféra, litosferické dosky a ich pohyb, dôsledky ich pohybov, vnútorné procesy, vznik pohorí, vulkanizmus, zemetrasenie, vrásové poruchy, príkrovy, planetárne členenie litosféry, stabilné časti pevnín, štíty, platformy, mobilné orogénne zóny, jednotky oceánskeho dna, tvárnosť zemskeho povrchu, pôsobenie geomorfologických činiteľov (vodou, mrazom podmienené, gravitačné, kozmogénne, biogénne, antropogénne procesy), typy georeliéfu.

Hydrosféra

Hydrosféra, voda na Zemi a jej zásoby, svetový oceán a jeho časti, moria, teplota a salinita, dynamika morskej vody (kozmičné vplyvy, fyzikálnomechanické a geodynamické vplyvy), voda súše, povrchové toky, hydrografická sieť, povodie, rozvodie, úmorie, hustota a tvar riečnej siete, vodný stav, prietok, režim odtoku, jazerá, vodné nádrže, ľadovce a stála snehová pokrývka, podpovrchová voda, význam vody pre človeka, problémy v oblastiach s nedostatočnými zásobami vody, príklady riešenia problémov spojených s nedostatkom vody.

Pedosféra

Pedosféra, pôda, pôdotvorné činitele, pôdne horizonty, zloženie pôd, štruktúra a textúra pôdy, reakcia pôdy, humus, úrodnosť pôdy, pôdne druhy, pôdotvorné procesy, pôdne typy, význam pôd pre človeka, ochrana pôdy, problémy spojené s nedostatkom vhodnej pôdy.

Biosféra

Biosféra, ekologické činitele, krajinný ekosystém, bioklimatické pásma, vznik bioklimatických pásiem a ich rozloženie na Zemi, rastlinstvo a živočíšstvo oceánov, vertikálne členenie biosféry, význam biosféry pre človeka, ochrana ekosystémov.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

3.1 Vyčleniť fyzickogeografické regióny podľa zvoleného kritéria.

- Určte kritérium, na základe ktorého by ste vyčlenili fyzickogeografické regióny.

3.2 Zdôvodniť, ktoré hlavné fyzickogeografické charakteristiky tvoria charakteristické črty daných regiónov.

- Určte zloženie zemskej kôry (aj chemické), posúďte význam hornín pre ostatné zložky krajiny a uveďte ako zloženie zemskej kôry ovplyvňuje charakter georeliéfu.

3.3 Vysvetliť vzťahy medzi krajinnými prvkami v jednotlivých regiónoch.

- Porovnajete konkrétne príklady regiónov na svete z hľadiska vzťahov medzi krajinnými prvkami.
- 3.4 Charakterizovať regióny podľa geografickej polohy.
    - Vyčleňte regióny podľa jednotlivých kritérií z hľadiska polohy.
  - 3.5 Opísať klimatotvorné činitele, ktoré ovplyvňujú jednotlivé regióny, uviesť konkrétne príklady ich vplyvu na podnebie v rôznych regiónoch.
    - Opíšte klimatotvorné činitele a uveďte konkrétne príklady ich vplyvu na podnebie.
    - Klasifikujte klimatotvorné činitele podľa toho, či ovplyvňujú územie na veľkej ploche (makroklima) alebo na malej ploche (mikroklima).
  - 3.6 Analyzovať klimatické diagramy, vysvetliť charakteristiky klimatických diagramov, určovať podľa nich polohu vybraného miesta.
    - Analyzujte klimatické diagramy rôznych miest (urobte rozbor ich údajov). Podľa priebehu teploty a množstva zrážok v jednotlivých mesiacoch zaraďte dané miesto do klimatického pásma. Pracujte s ďalšími štatistickými údajmi: maximálna teplota, minimálna teplota.
  - 3.7 Porovnať jednotlivé regióny podľa georeliéfu, charakterizovať rozdiely v tvorbe georeliéfu v jednotlivých regiónoch, zamerať sa na vzájomné pôsobenie endogénnych a exogénnych síl.
    - Porovnajete významné pohoria Zeme, Európy, Slovenska podľa vzniku a lokalizujte ich na mape; uveďte do vzťahu vznik pohorí v jednotlivých regiónoch s celkovou tektonickou činnosťou zemskej kôry.
    - Charakterizujte stavebné jednotky oceánskeho dna, uveďte ich príklady a porovnajete jednotlivé časti Zeme.
    - Charakterizujte oblasti intenzívnej sopečnej činnosti a porovnajete ju s mapou litosféry (litosférických dosiek) Zeme. Zhrňte kladné a záporné dôsledky sopečnej činnosti.
    - Opíšte a uveďte vhodné príklady prejavov vonkajších geomorfologických procesov na vybraných regiónoch Zeme.
    - Uveďte konkrétne príklady prejavov vonkajších geomorfologických činiteľov na tvorbe reliéfu miestnej krajiny.
  - 3.8 Zhodnotiť hospodársky význam svetového oceána (jeho častí) a nevyhnutnosť jeho ochrany.
    - Uveďte príklady významu oceána pre život človeka a zhodnoťte negatívne zásahy človeka do prostredia oceánov.
  - 3.9 Vysvetliť vzájomné pôsobenie prvkov hydrosféry a prvkov litosféry v jednotlivých regiónoch.
    - Opíšte dôsledky príboja na morské pobrežie, uveďte kladné a záporné prejavy jeho činnosti.
  - 3.10 Vysvetliť vzájomné pôsobenie prvkov atmosféry a prvkov litosféry v jednotlivých regiónoch.
    - Zdôvodnite súvislosť medzi vznikom púští (Atacama, Namib a i.) a studenými morskými prúdmi.
    - Porovnajete vplyv morských prúdov na západné a východné pobrežie svetadielov, podľa mapy uveďte ich príklady.
    - Opíšte a porovnajete režim odtoku (rovníkový, monzúnový, dažďovo-oceánsky, ľadovcový) a uveďte ako režim odtoku ovplyvňuje možnosti hospodárskeho využitia riek.
  - 3.11 Pomocou mapy opísať horizontálne (šírkové) usporiadanie hlavných pôdných typov na Zemi a jeho väzby na podnebie.
    - Špecifikujte ako pôsobí voda, vietor, zmeny teploty, rastliny a živočíchy na tvorbu pôdy.
  - 3.12 Charakterizovať vertikálnu zonálnosť pôdných typov.
    - Uveďte príklady typov pôd v rôznych oblastiach Zeme (Amazonská nížina, prérie, Sibír, Pyrenejský polostrov) a ich využitie.
  - 3.13 Charakterizovať zonálne a azonálne pôdne typy na príkladoch v miestnej krajine.
    - Uveďte príklady pôdných typov v miestnej krajine (v nížinatej oblasti, v pohoriach) a charakterizujte činnosti, ktoré ich ohrozujú.
  - 3.14 Charakterizovať vznik a rozmiestnenie biocenóz na základe teploty a vlhkosti.
    - Porovnajete teploty, množstvo zrážok, pôdne typy, zastúpenie rastlín a živočíchov v bioklimatických pásmach.
  - 3.15 Zhodnotiť vzťahy v krajinnom ekosystéme.

- Charakterizujte prvotnú príčinu členenia biosféry so stúpajúcou nadmorskou výškou. Porovnajte výškové stupne a šírkové vegetačné pásma.

4. Humánnogeografické regióny sveta

Obsah

Charakteristika obyvateľstva

Humánnogeografické regióny sveta, kritéria na vyčlenenie regiónov, počet obyvateľov na Zemi, počet obyvateľov v jednotlivých regiónoch, faktory ovplyvňujúce rast a pokles počtu obyvateľstva, populačná explózia, problémy spojené s populačnou explóziou, rozmiestnenie obyvateľstva, hustota obyvateľstva, predpoklady osídľovania, dynamika obyvateľstva, prirodzený a mechanický pohyb obyvateľstva, demografický cyklus, štruktúra obyvateľstva podľa biologických, ekonomických a kultúrnych znakov v jednotlivých regiónoch.

Činnosť obyvateľstva v jednotlivých regiónoch

Poľnohospodárska výroba, význam poľnohospodárstva pre človeka, činitele ovplyvňujúce lokalizáciu poľnohospodárstva, poľnohospodárska pôda, typy poľnohospodárskej krajiny, poľnohospodárska výroba, rastlinná výroba, živočíšna výroba, ťažba nerastných surovín, priemyselná výroba, hlavné odvetvia priemyselnej výroby, lokalizácia priemyselnej výroby, hlavné oblasti koncentrácie rozmiestnenia priemyslu, význam priemyselnej výroby pre človeka, doprava, význam dopravy, činitele ovplyvňujúce lokalizáciu dopravných ciest a zariadení, členenie dopravy, doprava v jednotlivých regiónoch sveta, cestovný ruch, význam cestovného ruchu, druhy a formy cestovného ruchu, oblasti cestovného ruchu, zahraničný obchod, export, import, platobná bilancia, služby, hodnotenie vyspelosti štátov (ich skupín) podľa prevládajúceho zastúpenia primárneho, sekundárneho, terciárneho, kvartérneho sektoru v ich ekonomike (HDP, zamestnanosť).

Sídla v jednotlivých regiónoch

Osídlenie, sídlo, obec, mestské a vidiecke osídlenie, metropola, aglomerácia, konurbácia, megalopolis, štruktúra sídel, funkcie sídel, funkčné členenie mesta, centrum mesta, priestorový rast mesta, proces urbanizácie.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 2.1 Vyčleniť humánnogeografické regióny podľa vybraného kritéria.
  - Uveďte príklady vyčleňovania regiónov na Zemi (kultúrne, hospodárske regióny a i.), charakterizujte vyčlenené regióny.
  - Vyčleňte rôzne typy regiónov na Zemi na základe vybraných kritérií (napríklad kultúrne regióny).
- 2.2 Opísať humánnogeografické regióny.
  - Posúďte zaťaženie rôznych častí sveta a zdôvodnite, ktoré prírodné a hospodárske podmienky ho ovplyvňujú. Vyznačte na mape štyri hlavné oblasti koncentrácie obyvateľstva (viac ako 100 obyvateľov na km²). Porovnajte prírodné pomery, úroveň hospodárstva, zamestnanie obyvateľstva, prevládajúce sídelné typy. V každej oblasti uveďte príklady štátov.
- 2.3 Uviesť (pomocou tabuliek) hodnoty natality, mortality a prirodzeného prírastku pre Zem ako celok, porovnať tieto údaje za jednotlivé kontinenty (a ich časti), jednotlivé regióny.
  - Porovnajte (pomocou tabuliek a máp) rasové a náboženské zloženie, priemernú dĺžku života, gramotnosť, jazykové skupiny v rôznych oblastiach a štátoch (Keňa, India, Mexiko, Izrael, Egypt, Thajsko, Kanada, Grécko).
- 2.4 Komplexne charakterizovať zákonitosti vývoja vekovej štruktúry obyvateľstva, poznať jednotlivé typy vekových pyramíd.
  - Analyzujte vekové pyramídy (Afriky, Európy a i.) a na ich základe zhodnoťte vývoj obyvateľstva.
- 2.5 Zhodnotiť konkrétne príklady lokalizácie priemyselnej výroby vo vzťahu k lokalizačným činiteľom.

- Zhodnoťte, ako ťažba nerastných surovín ohrozuje životné prostredie v jednotlivých častiach sveta.
  - Posúďte, ako ovplyvňujú rozmiestnenie priemyslu lokalizačné činitele, napríklad voda, dostatok pracovných síl, tradície, nerastné suroviny, poľnohospodárske plodiny.
  - Porovnajzte rozloženie priemyselných stredísk v Južnej Amerike a Austrálii, vysvetlite význam pobrežia.
  - Posúďte význam socioekonomických činiteľov pri vzniku poľnohospodárskych závodov.
- 2.6 Charakterizovať formy a druhy cestovného ruchu a na mape ukázať oblasti Zeme vhodné na ich realizáciu.
- Zostavte (podľa mapy a literatúry) zoznam miest a oblastí, kde možno realizovať jednotlivé druhy a formy cestovného ruchu. Uveďte príklady prímorského, horského, kultúrohistorického cestovného ruchu. Porovnajzte ich prírodné podmienky.
- 2.7 Vysvetliť základné pojmy zahraničného obchodu a ilustrovať ich na príklade SR.
- Porovnajzte dovoz a vývoz Slovenska. Porovnajzte ho so zahraničným obchodom iných štátov podľa štruktúru dovozu tabuliek.
- 2.8 Charakterizovať veľkostnú štruktúru sídel a funkcie sídel.
- Porovnajzte zoznam najväčších miest v roku 1950 a 2000. Vyhodnoťte zastúpenie sídel rozvojových a rozvinutých krajín. Posúďte tendencie do budúcnosti.
- 2.9 Charakterizovať mestá podľa veľkosti a funkcií. Opísať funkčné členenie mesta.
- Porovnajzte podiel a spôsob života vidieckeho obyvateľstva v rozvojových a rozvinutých krajinách.
  - Porovnajzte monofunkčné a polyfunkčné sídla, uveďte ich príklady.
  - Zaradzte sídla vo vašom okolí podľa ich funkcií.
  - Opíšte a načrtnite funkčné členenie mesta podľa teórie koncentrických zón, teórie sektorov, teórie viacerých jadier.
  - Načrtnite funkčné členenie vášho bydliska.
  - Navrhните optimálne funkčné členenie vami vymysleného mesta a opíšte ho.
- 2.10 Vysvetliť pojem urbanizácia, zdôvodniť jej odlišnosť vo vyspelých a rozvojových regiónoch.
- Porovnajzte proces urbanizácie v rozvojových a rozvinutých krajinách.
  - Vysvetlite globálny rozsah urbanizácie a zhodnoťte tendencie urbanizácie v budúcnosti.

5. Regionálna geografia sveta

5.1 Politická mapa sveta

Obsah

Zmeny na politickej mape sveta po 2. svetovej vojne, zoskupenia štátov, spoločenské a hospodárske organizácie, štáty a politické zriadenie v štátoch.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 5.1.1 Charakterizovať zásadné zmeny na politickej mape sveta po 2. svetovej vojne.
- Analyzujte politickú mapu. Zhodnoťte zásadné zmeny po 2. svetovej vojne.
- 5.1.2 Rozlíšiť základné kritériá členenia štátov podľa politického systému, typu vlády, štátoprávneho usporiadania (uviesť príklady).
- Porovnajzte štáty podľa politického systému a štátoprávneho usporiadania, ku každému typu uveďte príklad.
- 5.1.3 Uviesť dôvody vzniku a princípy existencie jednotlivých medzinárodných organizácií (OSN) a regionálnych zoskupení štátov (Európska únia).
- Posúďte, prečo vznikli OSN, NATO a EÚ. Opíšte aké aktivity uskutočňujú.
- 5.1.4 Uviesť členské štáty EÚ.
- Charakterizujte vzťahy EÚ so Slovenskou republikou.

5.2 Európa

5.2.1 Regióny Európy

Severná Európa, západná Európa, stredná Európa, východná a juhovýchodná Európa, južná a juhozápadná Európa a **fyzickogeografická charakteristika regiónov Európy**

Obsah

Matematickogeografická poloha, fyzickogeografická poloha, rozloha, hranice, horizontálna členitosť. Škandinávsky polostrov, Pyrenejský polostrov, Apeninský polostrov, Balkánsky polostrov, Jutský polostrov, Britské ostrovy, Sicília, Island, Kréta, Malta, Sardínia, Korzika, Baleáry, Gibraltársky prieliv, Lamanšský prieliv, Bospor, Dardanely, Severné more, Baltské more, Čierne more, Stredozemné more, Kaspické more, Nórske more. Vertikálna členitosť, lokalizácia prvkov podľa mapy Baltský štít, Ruská tabuľa, vrásové pohoria; Východoeurópska nížina, Severonemecká nížina, Pádska nížina, Malá dunajská kotlina, Veľká dunajská kotlina, Škandinávске vrchy, Kale-dónska vysočina, Pyreneje, Alpy, Apeniny, Karpaty, Dináre, Stará planina, Pindos, Ural, Rumunská (Valašská) nížina, Centrálny masív, Sierra Nevada; podnebné pásma, vplyv klimatotvorných činiteľov na podnebie (Golfský prúd, západné vetry, vzdialenosť od oceána, nadmorská výška), úmoria, vodné toky, jazerá, prieplavy, bezodtoková oblasť, Volga, Dneper, Don, Pečora, Severná Dvina, Dunaj, Rýn, Rhône, Seina, Loira, Garonne, Ebro, Tajo, Duero, Pád, Tiber, Inn, Labe, Odra, Visla, Ladožské jazero, Kaspické more; ochrana a tvorba krajiny.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 5.2.1.1 Určiť polohu jednotlivých oblastí Európy vzhľadom na geografické súradnice a ostatné štáty Európy.
- Určte polohu oblastí Európy podľa mapy.
- 5.2.1.2 Lokalizovať na mape vybrané prvky horizontálnej členitosti jednotlivých oblastí.
- Podľa mapy lokalizujte jednotlivé prvky horizontálnej členitosti.
- 5.2.1.3 Charakterizovať vývoj reliéfu oblastí Európy.
- Porovnajete jednotlivé oblasti Európy podľa obdobia vzniku pohorí (Škandinávске vrchy, Centrálny masív, Česká vysočina, Karpaty, Alpy).
  - Uveďte príklady pôsobenia vonkajších činiteľov na povrch (horské a pevninové ľadovce, jazerá, rieky, vietor) a porovnajete ich v jednotlivých oblastiach.
  - Určte (podľa máp, literatúry a fotografií), ktoré vnútorné alebo vonkajšie činitele sa najviac podieľali na tvorbe reliéfu Európy.
- 5.2.1.4 Porovnať vplyv klimatotvorných činiteľov na podnebie jednotlivých oblastí Európy.
- Opíšte vplyv klimatotvorných činiteľov (zemepisná šírka, vzdialenosť od oceána, prevládajúce západné vetry, tlakové útvary, polárny front, nadmorská výška, Golfský prúd) na podnebie jednotlivých oblastí Európy.
  - Charakterizujte podnebie vybranej časti Európy (Island, Vysoké Tatry, Východoeurópska nížina a i.).
  - Určte rozloženie podnebných pásiem v Európe a zosumarizujte rozdiel medzi priemernými teplotami a množstvom zrážok v nich, porovnajete jednotlivé miesta podľa ich klimatických diagramov, vyvodte z toho rozdiely v priemernej ročnej teplote a množstve zrážok v jednotlivých mesiacoch.
- 5.2.1.5 Lokalizovať na mape vybrané vodné toky, jazerá, zhodnotiť ich hospodársky význam v jednotlivých oblastiach.
- Porovnajete hospodársky význam riek: Rýn, Dunaj, Volga, Temža.
- 5.2.1.6 Charakterizovať zákonitosti rozšírenia pôd, rastlinstva, živočíšstva v jednotlivých oblastiach Európy v závislosti od geografickej šírky a nadmorskej výšky.
- Komplexne charakterizujte jednotlivé regióny Európy pomocou tematických máp povrchu, podnebia, pôd, rozmiestnenia rastlinstva a živočíšstva.

5.2.2 Obyvateľstvo a sídla

Obsah

Rozmiestnenie (hustota) obyvateľstva a činitele, ktoré ho ovplyvňujú, prirodzený prírastok obyvateľstva; štruktúra obyvateľstva podľa národov, jazykových skupín, náboženstva; sídelná štruktúra, urbanizácia, vidiecke osídlenie, oblasti s prevahou vidieckeho a mestského osídlenia; sídla: hlavné mestá, ďalšie významné *mestá* Brno, Ostrava, Hamburg, Lipsko, Bonn, Mníchov, Dortmund, Düsseldorf, Antverpy, Rotterdam, Marseille, Lyon, Bordeaux, Glasgov, Edinburg, Birmingham, Liverpool, Barcelona, Porto, Göteborg, Malmö, Krakov, Ženeva, Bazilej, Miláno, Florencia, Sankt-Peterburg.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

5.2.2.1 Porovnať základnú jazykovú, národnostnú a náboženskú štruktúru v jednotlivých oblastiach.

- Porovnať oblasti Európy z hľadiska humánnogeografických štruktúr.

5.2.2.2 Zdôvodniť nerovnomerné zaľudnenie jednotlivých oblastí Európy, lokalizovať na mape najviac zaľudnené oblasti.

- Na konkrétnych príkladoch demonštrujte príčiny rozdielneho osídľovania (rieky, úrodné pôdy, pobrežie a i.).
- Porovnajte zaľudnenie oblastí Európy, špecifikujte rozdiely v hustote obyvateľstva.

5.2.2.3 Posúdiť rozdiely v stupni urbanizácie jednotlivých častí Európy.

- Porovnajte stupeň urbanizácie v strednej Európe, v Škandinávii, v stredomorskej oblasti a pod.

5.2.2.4 Lokalizovať na mape všetky štáty Európy, ich hlavné a vybrané veľké mestá.

5.2.2.5 Charakterizovať európske konurbácie a najväčšie aglomerácie.

- Uveďte príklady konurbácií v Európe a posúďte príčiny ich vzniku a tendencie ich vzniku v budúcnosti.

5.2.3 Hospodárstvo a služby

Obsah

Charakter hospodárstva a jeho vývoj, priemysel, priemyselné oblasti, zameranie priemyselnej výroby v jednotlivých oblastiach; poľnohospodárstvo, poľnohospodárske oblasti, zameranie poľnohospodárskej výroby v jednotlivých oblastiach; doprava (cestná, železničná, letecká, námorná), letiská, prístavy, cestovný ruch, služby.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

5.2.3.1 Charakterizovať sústredenie jednotlivých odvetví priemyselnej výroby v oblastiach Európy.

- Zhodnoťte lokalizačné činitele hutníckej a strojárkej výroby v Nemecku, textilnej výroby vo Veľkej Británii, výroby lodí v Nórsku a i.
- Podľa mapy a tabuliek komplexne charakterizujte nerastné suroviny európskeho významu (čierna uhlie, hnedé uhlie, ropa, síra, farebné kovy, železná ruda) a priradte k nim lokality, kde sa ťažia.

5.2.3.2 Zhodnotiť predpoklady jednotlivých oblastí pre poľnohospodársku výrobu.

- Zhodnoťte prírodné pomery (teplota, množstvo zrážok, pôdy) oblastí Európy pre poľnohospodársku výrobu.

5.2.3.3 Posúdiť a následne určiť oblasti vhodné pre cestovný ruch.

- Charakterizujte jednotlivé oblasti Európy z hľadiska rozvoja cestovného ruchu.
- Rozhodnite, ktoré formy cestovného ruchu možno realizovať v blízkosti vášho bydliska. Uveďte ich príklady.
- Charakterizujte na 3 príkladoch strediská cestovného ruchu (prímorské, kúpeľné, kultúrnohistorické).
- Vytvorte návrh exkurznej trasy po zaujímavých miestach Európy.

5.2.3.4 Ukázať na mape najvýznamnejšie prístavy a letiská, zdôvodniť ich význam.

- Zhrňte najnovšie zmeny v Európe. Zhodnoťte, aký budú mať význam pre budúcnosť.
- Charakterizujte a porovnajte úroveň služieb a ich význam pre jednotlivé oblasti a štáty Ázie.
- Pomocou tabuliek analyzujte hodnotu HDP na obyvateľa v jednotlivých štátoch, vysvetlite zistené rozdiely.

5.3 Ázia

5.3.1 Regióny Ázie a ich fyzickogeografická charakteristika

Severná Ázia, (ázijská časť Ruskej federácie), južná a juhovýchodná Ázia, (monzúnová Ázia), stredná Ázia, východná Ázia, juhozápadná Ázia a Zakaukazské štáty, Čína, Japonsko, India, Turecko, Indonézia, Filipíny, Irán, Irak, Pakistan, Izrael, Malajzia.

Obsah

Matematickogeografická poloha, fyzickogeografická poloha, prvky horizontálnej členitosti a ich lokalizácia podľa mapy Malá Ázia, Arabský polostrov, Predná India, Zadná India, Cejlón, Filipíny, Japonské ostrovy, Malajský polostrov, Veľké Sundry, Sachalin, Kamčatka, Kórejský polostrov, Taiwan, Cyprus, Suezský prieliv, Arabské more, Bengálsky záliv, Červené more, Juhočínske more, Východočínske more, Kórejský prieliv, Žlté more, Ochotské more; prvky vertikálnej členitosti a ich lokalizácia podľa mapy. Himaláje, Karakoram, Ťanšan, Hindúkuš, Pamír, Kaukaz, Tibetská náhorná plošina, Altaj, Dekanská plošina, Indogangská nížina, Mezopotámska nížina, Veľká čínska nížina); sopečné oblasti, najvyššie vrchy; podnebné pásma, klimatotvorné činitele (morské prúdy, vplyv oceánov, monzúnov, pravidelných vetrov, vzdialenosti od oceánov, nadmorskej výšky); prvky hydrografickej siete a ich lokalizácia podľa mapy. Chang Jiang (Jang-c'-ťiang), Huang He, Amur, Ganga, Indus, Mekong, Brahmaputra, Eufkrat, Tigris, Lena, Ob, Irtyš, Jenisej, Angara, Bajkal, Balchašské jazero, Aralské jazero, bezodtoková oblasť Kaspického mora, tundra, tajga, púšte (Gobi, Nafúd, Rub al-Kālī, Karakum, Kyzylkum), stepi, dažďové lesy, monzúnové lesy, subtropické rastlinstvo.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

5.3.1.1 Určiť polohu vzhľadom na geografické súradnice, zemské poglobule, ostatné svetadiely a oceány.

- Vyčleňte jednotlivé regióny podľa zvoleného kritéria.
- Zhodnoťte matematickogeografickú a fyzickogeografickú polohu jednotlivých regiónov.
- Charakterizujte fyzickogeografické prvky regiónov (atmosféra, litosféra, georeliéf, hydrosféra, pedosféra, biosféra).

5.3.1.2 Lokalizovať na mape vybrané prvky horizontálnej členitosti.

- Lokalizujte na mape prvky horizontálnej členitosti, pracujte s obrysovou mapou.

5.3.1.3 Zhodnotiť podľa mapy zastúpenie jednotlivých povrchových celkov (pohorí, nížin, náhorných plošín), lokalizovať jednotlivé prvky vertikálnej členitosti.

- Porovnajte zastúpenie povrchových celkov v jednotlivých oblastiach, zdôvodnite ich rozloženie z hľadiska vývoja reliéfu.

5.3.1.4 Posúdiť vplyv monzúnov na podnebie južnej, juhovýchodnej a východnej Ázie.

- Vysvetlite mechanizmus vzniku monzúnov. Určte oblasti letného a zimného monzúnu.
- Porovnajte vplyv letného a zimného monzúnu na život obyvateľstva a hospodárstvo štátov v danej oblasti.

5.3.1.5 Vysvetliť odlišnosti v klimatických charakteristikách (teplota, množstvo zrážok v severnej a južnej Ázii).

- Porovnajte klimatickogeografickú charakteristiku vybraných regiónov.
- Vyhodnoťte a porovnajte klimatické diagramy (množstvo zrážok, priebeh teploty) vybraných miest v rôznych regiónoch Ázie.

- 5.3.1.6 Určiť podľa mapy najvýznamnejšie úmoria, rieky, jazerá.
- Lokalizujte na mape prvky hydrografickej siete.
- 5.3.1.7 Zhodnotiť socioekonomický význam jednotlivých riek.
- Zhodnoťte hospodársky význam riek (Angara, Ganga, Brahmaputra, Eufkrat, Amur a i.) v minulosti a súčasnosti a ich vplyv na rozvoj jednotlivých regiónov.
- 5.3.1.8 Vysvetliť zákonitosti rozmiestnenia bioklimatických pásiem Ázie (geografická šírka, nad morská výška).
- Zhodnoťte väzby v jednotlivých bioklimatických pásmach v regiónoch.
- 5.3.1.9 Komplexne charakterizovať jednotlivé typy krajín (podnebie, vodstvo, pôdy, rastlinstvo, živočíšstvo).
- Komplexne zhodnoťte konkrétne typy krajín ázijského svetadiela.

5.3.2 Humánnogeografická charakteristika regiónov

Obsah

Rozmiestnenie (hustota) obyvateľstva a činitele, ktoré ju ovplyvňujú, husto a riedko zaľudnené oblasti, rasová, národnostná a náboženská štruktúra obyvateľstva; sídla a ich lokalizácia podľa mapy: Istanbul, Teherán, Bagdad, Rijád, Tel Aviv – Yafo, Karáči, Dillí, Kalkata, Bombaj, Bangkok, Kuala Lumpur, Dháka, Jakarta, Manila, Peking, Šanghaj, Kanton, Tokio, Soul, Almaty, Taš-kent, Vladivostok, Nagoja, Osaka. Charakter hospodárstva a jeho vývoj, poľnohospodárske výrobné oblasti, zameranie poľnohospodárskej výroby Ázie, priemysel, regióny s rozvinutou priemyselnou výrobou, rýchlo sa rozvíjajúce štáty (moderné technológie), služby, doprava, cestovný ruch.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 5.3.2.1 Uviesť približný počet obyvateľov Ázie, zmeny v jeho dynamike, najľudnatejšie štáty, národy a najrozšírenejšie náboženstvá.
- Porovnajte hustotu zaľudnenia (husto a riedko zaľudnené oblasti) jednotlivých oblastí Ázie (Himaláje, povodie Indusu, Západosibírska nížina, Veľká čínska nížina a i.). Zdôvodnite zistené rozdiely.
  - Pracujte s tabuľkami pri porovnávaní jednotlivých regiónov v takých ukazovateľoch ako sú: natalita, mortalita, prirodzený prírastok.
  - V najľudnatejších štátoch Ázie zhodnoťte problémy spojené s preľudnením (India, Čína). Na základe informácií z médií zosumarizujte, ako sa rieši problém preľudnenia.
  - Charakterizujte najrozšírenejšie náboženstvá v Ázii. Určte oblasti, kde vznikali a dominujú v súčasnosti.
  - Porovnajte jednotlivé náboženstvá s náboženstvami Európy.
  - Porovnajte, ako ovplyvňujú jednotlivé náboženstvá (budhizmus, lamaizmus, hinduizmus, šintoizmus, taoizmus, judaizmus, islam) spôsob života v Ázii.
- 5.3.2.2 Vymenovať a lokalizovať najväčšie sídla Ázie.
- Zhodnoťte kultúrny, historický a hospodársky význam vybranej oblasti, resp. vybratého mesta Ázie.
- 5.3.2.3 Charakterizovať zameranie hospodárstva v jednotlivých oblastiach.
- Porovnajte úroveň hospodárskej výroby (rozvinutá, rozvojová) a transformačné procesy prebiehajúce v jednotlivých oblastiach a štátoch Ázie.
  - Pomocou tabuliek analyzujte hodnotu HDP na obyvateľa v jednotlivých štátoch, vysvetlite zistené rozdiely.
- 5.3.2.4 Určiť najvýznamnejšie poľnohospodárske produkty a oblasti ich dorábania, opísať väzby na prírodné podmienky.
- Uveďte oblasti Ázie, v ktorých dominuje produkcia pšenice, ryže, cukrovej trstiny, hovädzieho, bravčového, hydinového mäsa a rýb. Posúďte prírodné a kultúrnohistorické väzby zamerania poľnohospodárstva.
  - Porovnajte spôsoby poľnohospodárskej výroby v jednotlivých oblastiach. Uveďte štáty, ktoré nie sú sebestačné vo výrobe potravín.

- 5.3.2.5 Opísať zameranie priemyslu v jednotlivých oblastiach a štátoch, zhodnotiť väzby na zdroje nerastných surovín a moderné technológie.
- Porovnajte konkrétne oblasti Ázie z hľadiska ich hospodárskeho potenciálu.
- 5.3.2.6 Zhodnotiť význam služieb pre oblasti a štáty Ázie.
- Charakterizujte a porovnajte úroveň služieb a ich význam pre jednotlivé oblasti a štáty Ázie.
- 5.3.2.7 Zosumarizovať stav a predpoklady cestovného ruchu.
- Zostavte vlastné poradie najkrajších miest Ázie, odôvodnite opodstatnenosť zaradenia vybraných miest a ich význam pre cestovný ruch.
  - Na príkladoch makroregiónov vytvorte komplexnú geografickú charakteristiku jednotlivých oblastí a štátov.
  - Zhodnoťte, aký budú mať pre budúcnosť význam najnovšie zmeny, ktoré prebiehajú v Ázii.

5.4 Afrika

5.4.1 Regióny Afriky a ich fyzickogeografická charakteristika

Severná, západná, východná, južná časť Afriky, Egypt, Alžírsko, Tunisko, Maroko, Nigéria, Južná Afrika, Keňa.

Obsah

Matematickogeografická poloha, fyzickogeografická poloha svetadiela, prvky horizontálnej členitosti a ich lokalizácia podľa mapy (Madagaskar, Kanárske ostrovy, Guinejský záliv, Veľká Syrta, Stredozemné more, Gibraltársky prieliv, Somálsky polostrov, Suezský prieplav, Červené more, Báb el Mandeb, Mozambický prieliv). Vertikálna členitosť, jej prvky a lokalizácia podľa mapy (náhorné plošiny, pohoria, panvy, sopky, Východoafrická priekopová prepadlina, Dračie vrchy, Atlas, Etiópska vysočina, Čadská panva, Kalahari, Ahaggar, Tibesti, Adamauská vysočina, Guinejská vysočina), podnebné pásma, vplyv klimatotvorných činiteľov na charakteristiku podnebných pásiem, úmoria, bezodtokové oblasti, prvky hydrografickej siete a ich lokalizácia (Níl, Kongo, Niger, Zambezi, Volta, Okavango, Viktóriino jazero, Tanganika, Čadské jazero, Limpopo, Násirovo jazero – Asuánska vodná nádrž, Kariba, Viktóriine vodopády, Malawi); rozšírenie typov krajín podľa podnebia, dažďové lesy, savany, púšte, subtropické rastlinstvo.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 5.4.1.1 Určiť polohu Afriky a jej oblastí pomocou geografických súradníc, vzhľadom na zemské poglobule, ostatné svetadiely a oceány.
- Zhodnoťte polohu jednotlivých regiónov Afriky.
- 5.4.1.2 Lokalizovať na mape vybrané prvky horizontálnej členitosti.
- Lokalizujte na mape prvky horizontálnej členitosti, pracujte aj s obrysovou mapou.
- 5.4.1.3 Zhodnotiť podľa mapy zastúpenie jednotlivých povrchových celkov (pohorí, nížin, náhorných plošín).
- Porovnajte povrch oblastí Afriky.
- 5.4.1.4 Konkretizovať vplyv všeobecnej cirkulácie atmosféry na podnebie Afriky (pásmo rovníkových tíšín, pasáty, striedanie období sucha a dažďov).
- Porovnajte klimatickogeografickú charakteristiku jednotlivých regiónov.
- 5.4.1.5 Odlíšiť a lokalizovať na mape podnebné pásma Afriky.
- Porovnajte podnebné charakteristiky jednotlivých regiónov Afriky podľa geografickej šírky, zhodnoťte priebeh teploty a množstva zrážok podľa klimatických diagramov.
- 5.4.1.6 Lokalizovať na mape vybrané rieky, jazerá a priehrady. Porovnať režim odtoku a hospodárske využitie vybraných riek.
- Charakterizujte oblasti, cez ktoré pretekajú Níl a Kongo. Porovnajte ich režimy odtoku a hospodárske využitie.

- 5.4.1.7 Zdôvodniť princípy vzniku a rozloženia bioklimatických pásiem Afriky.
- Vysvetlite ako sa podieľali jednotlivé činitele na rozloženie bioklimatických pásiem v Afrike.
- 5.4.1.8 Analyzovať jednotlivé typy krajín podľa rastlinstva, podnebia, pôd, živočíšstva.
- Analyzujte teplotné pomery, množstvo zrážok, pôdne typy a typické biotopy v jednotlivých typoch krajín.

5.4.2 Humánnogeografická charakteristika regiónov

Obsah

Počet a rozmiestnenie obyvateľstva, štruktúra obyvateľstva (rasy, národy, náboženstvá), klu-túra, tradície obyvateľstva v jednotlivých oblastiach Afriky sídla a ich lokalizácia podľa mapy, Alžír, Káhira, Addis Abeba, Akkra, Nairobi, Pretória, Johannesburg, Kapské Mesto, Antananarivo, Chartúm, Abidjan, Lagos, Ibadan, Kinshasa, Rabat, Casablanca, Alexandria, Tripolis, Tunis; urbanizácia, veľké mestá a ich problémy, poľnohospodárstvo, priemysel, lesné hospodárstvo, služby, doprava, cestovný ruch, exkurzná trasa, komplexná geografická charakteristika oblasti.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 5.4.2.1 Uviesť približný počet obyvateľov Afriky, priestorové rozloženie rás, najľudnatejšie štáty.
- Analyzujte priestorové rozmiestnenie obyvateľstva bielej a čiernej rasy.
- 5.4.2.2 Zdôvodniť nerovnomerné rozmiestnenie obyvateľstva Afriky, identifikovať najhustejšie zaľudnené oblasti na mape.
- Zdôvodnite nerovnomerné rozmiestnenie obyvateľstva Afriky, ukážte oblasti husto a riedko osídlené.
  - Analyzujte hustotu zaľudnenia vybratej oblasti (ústie rieky Kongo, Níl, pobrežie Guinej-ského zálivu, Sahara a i.).
  - Pracujte s tabuľkami a porovnajte oblasti Afriky v ukazovateľoch: natalita, mortalita, prirodzený prírastok
  - Porovnajte kultúru obyvateľstva v jednotlivých častiach Afriky.
  - Porovnajte vývoj kultúry obyvateľstva severnej Afriky a západnej Ázie.
- 5.4.2.3 Lokalizovať najväčšie mestá, zosumarizovať proces urbanizácie, porovnať jednotlivé oblasti podľa urbanizácie.
- Zhodnoťte proces urbanizácie v Afrike, porovnajte jednotlivé oblasti Afriky v tomto ukazovateli, uveďte tendenciu do budúcnosti a problémy s tým spojené.
- 5.4.2.4 Opísať zameranie hospodárstva v jednotlivých oblastiach vo väzbe na prírodné podmienky a zdroje nerastných surovín (ropa, železná ruda, drahé kovy, farebné kovy, fosfáty).
- Lokalizujte oblasti ťažby nerastných surovín a poukážte na súvislosti s geologickou stavbou Afriky.
  - Zdôvodnite zaostalosť priemyslu v rôznych oblastiach Afriky napriek bohatým zdrojom nerastných surovín.
  - Analyzujte hodnoty HDP na obyvateľa afrických štátov (použite tabuľky). Vysvetlite zistené rozdiely.
- 5.4.2.5 Určiť najvýznamnejšie exportné produkty a oblasti ich dorábania (väzby na prírodné podmienky). Porovnajte štruktúru dovozu a vývozu Afriky ako celku, odlíšte špecifiká jednotlivých oblastí.
- Odlište oblasti pestovania plodín zameraných na domácu spotrebu a export.
- 5.4.2.6 Charakterizovať úroveň služieb a dopravy.
- Porovnajte úroveň služieb v jednotlivých častiach Afriky.
  - Zdôvodnite špecifiká jednotlivých druhov dopravy v regiónoch Afriky a opíšte ich stav.
- 5.4.2.7 Uviesť možnosti cestovného ruchu.
- Zostavte poradie najkrajších miest Afriky, ukážte ich na mape a odôvodnite svoj výber.

5.4.2.8 Vytvoriť komplexnú charakteristiku oblastí Afriky.

- Navrhnete (podľa máp a literatúry) exkurznú trasu po Afrike, zosumarizujte jej zameranie a riziká.

5.4.2.9 Aplikovať najnovšie informácie o Afrike.

- Opíšte aktuálne premeny a problémy Afriky.

5.5 Amerika

5.5.1 Regióny Ameriky a ich fyzickogeografická charakteristika

Severná, Stredná a Južná Amerika, USA, Kanada, stredoamerické štáty (Mexico), Brazília, Laplatské štáty (Argentína), andské štáty.

Obsah

Matematickogeografická poloha, fyzickogeografická poloha, socioekonomická poloha, prvky horizontálnej členitosti a ich lokalizácia podľa mapy (Labrador, Aljašský polostrov, Baffinov ostrov, Kalifornský polostrov, Yucatánsky polostrov, Florida, Grónsko, Veľké Antily, Malé Antily, Galapágy, Ohňová zem, Falklandy, Beringov prieliv, Drakov prieliv, Karibské more, Magalhãesov prieliv, Panamský prieplav, Hudsonov záliv, Kalifornský záliv, Mexický záliv, Karibské more). Prvky vertikálnej členitosti a ich lokalizácia podľa mapy (Apalačské vrchy, Kordillery, Andy, Brazílska vysočina, Guyanská vysočina, Amazonská nížina, Laplatská nížina, Pobrežná nížina, Arktická nížina, Mexická plošina, Veľké prémie, Veľká panva, Veľký kaňon, Atacama); podnebné pásma, vplyv klimatotvorných činiteľov (morské prúdy, pravidelné vetry, tropické cyklóny) na podnebie; prvky hydrografickej siete a ich lokalizácia podľa mapy (Amazonka, Orinoco, Paranā, Mississippi, Missouri, Rieka sv. Vavrinca, Yukon, Colorado, Ohio, Tennessee, Veľké kanadské jazerá, Veľké medvedie jazero, Veľké solné jazero, Titicaca, Veľké jazero otrokov, Niagarské vodopády, Angelov vodopád, Iguacu); polárne oblasti, tundra, tajga, listnaté a zmiešané lesy, stepi, dažďové lesy, subtropické rastlinstvo, ochrana a tvorba krajiny (národné parky), komplexná charakteristika prírodných krajín.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

5.5.1.1 Určiť polohu vybraných regiónov.

- Charakterizujte polohu jednotlivých oblastí Ameriky.

5.5.1.2 Lokalizovať na mape vybrané prvky horizontálnej členitosti.

- Lokalizujte na mape (aj obrysovej) prvky horizontálnej členitosti.

5.5.1.3 Vymenovať a určiť na mape vybrané povrchové celky, porovnať zastúpenie pohorí a nížin v jednotlivých regiónoch.

- Porovnajte zastúpenie pohorí a nížin a ich priestorové usporiadanie v jednotlivých regiónoch Ameriky.

5.5.1.4 Charakterizovať vplyvy klimatografických činiteľov na podnebie jednotlivých oblastí Ameriky, porovnať ich.

- Posúďte klimatotvorné činitele (morské prúdy, horské pásma a i.), ktoré narušujú šírkovú zonálnosť podnebia.

5.5.1.5 Analyzovať hodnoty základných klimatických charakteristík v jednotlivých oblastiach.

- Podľa štatistických ukazovateľov a grafických znázornení analyzujte hodnoty klimatických charakteristík v jednotlivých oblastiach.

5.5.1.6 Lokalizovať na mape vybrané rieky, vodné plochy, vodopády a porovnať hospodárske využitie vodných tokov v jednotlivých regiónoch.

- Podľa mapy, aj obrysovej, lokalizuje prvky hydrografickej siete

5.5.1.7 Charakterizovať rozmiestnenie bioklimatických pásiem Ameriky.

- Vyčleňte bioklimatické pásma a porovnajte ich rozloženie s rozložením podnebných oblastí Ameriky.

5.5.1.8 Komplexne charakterizovať oblasti Ameriky.

- Zhodnoťte jednotlivé typy krajín na základe ich podnebia, pôd, typických zástupcov rastlín a živočíchov

5.5.1.9 Aplikovať najnovšie informácie o Amerike.

5.5.2 Humánnogeografická charakteristika regiónov

Obsah

Rozmiestnenie (hustota) obyvateľstva, štruktúra obyvateľstva (rasová, národnostná, náboženská), kultúra a tradície obyvateľstva v jednotlivých oblastiach Ameriky, lokalizačné predpoklady osídlenia; sídla, hlavné mestá, ďalšie dôležité hospodárske a kultúrne strediská štátov (New York, Washington, Chicago, Detroit, Pittsburg, Cleveland, Baltimore, Seattle, Vancouver, Philadelphia, Boston, Atlanta, Los Angeles, Ottawa, Toronto, Caracas, São Paulo, Belo Horizonte, Mexiko, San-tiago, Havana, Rio de Janeiro, Bogota, Buenos Aires, Montevideo); charakter hospodárstva, jeho vývoj, poľnohospodárstvo, typy poľnohospodárskej výroby, priemysel, odvetvia a oblasti priemyselnej výroby, doprava, služby, cestovný ruch, exkurzná trasa, komplexná geografická charakteristika regiónu.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 5.5.2.1 Uviesť rasovú a jazykovú štruktúru a jej priestorové usporiadanie v jednotlivých regiónoch. Na základe rasovej a jazykovej príslušnosti vyčleňte jednotlivé regióny. Rozlíšte ich podľa vzniku.
- Podľa tabuliek charakterizujte natalitu, mortalitu, prirodzený prírastok v jednotlivých regiónoch.
- 5.5.2.2 Zdôvodniť nerovnomerné osídlenie jednotlivých častí Ameriky.
- Zdôvodnite nerovnomerné osídlenie Ameriky. Porovnajzte západné a východné pobrežie svetadielu.
  - Zosumarizujte problémy nadmerného rastu počtu obyvateľov v mestách (São Paulo, Mexico City).
- 5.5.2.3 Charakterizovať urbanizáciu jednotlivých regiónov Ameriky.
- Porovnajzte úroveň urbanizácie jednotlivých častí Ameriky. Zdôvodnite výraznú početnú prevahu mestského obyvateľstva.
- 5.5.2.4 Charakterizovať väzby poľnohospodárstva na prírodné podmienky v jednotlivých regiónoch Ameriky.
- Uvedzte a zdôvodnite zameranie poľnohospodárskej výroby (obilniny, pochutiny, technické plodiny) v jednotlivých oblastiach Ameriky.
  - Odlíšte oblasti pestovania plodín zameraných na domácu spotrebu a export.
- 5.5.2.5 Vymenovať a lokalizovať na mape miesta svetovo významnej ťažby nerastných surovín.
- Vyčleňte najdôležitejšie oblasti priemyslu USA, Kanady (severovýchod USA, juh, západ USA) a charakterizujte zameranie ich priemyselnej výroby. Posúďte perspektívy nových priemyselných oblastí v jednotlivých regiónoch.
  - Analyzujte hodnoty HDP na obyvateľa jednotlivých štátov. Vysvetlite zistené rozdiely.
  - Porovnajzte štruktúru dovozu a vývozu USA ako celku, odlíšte špecifiká jednotlivých oblastí.
- 5.5.2.6 Porovnať priemyselné oblasti v regiónoch USA, Kanady, Mexika, oblastiach Južnej Ameriky a zameranie ich priemyselnej výroby.
- Porovnajzte priemyselnú výrobu v jednotlivých oblastiach Latinskej Ameriky (porovnajzte aj so Severnou Amerikou).
  - Vyčleňte kultúrnogeografické regióny podľa vybraných kritérií.
- 5.5.2.7 Charakterizovať úroveň služieb v jednotlivých častiach Ameriky.
- Zhodnoťte význam a úroveň služieb v jednotlivých častiach Ameriky.
- 5.5.2.8 Zhrnúť súčasný stav a perspektívy cestovného ruchu.

- Komplexne charakterizujte vybratú lokalitu cestovného ruchu (Yosemitský park, Niagarské vodopády, Machu Picchu).
- 5.5.2.9 Komplexne charakterizovať oblasti Ameriky.
- Vytvorte komplexnú geografickú charakteristiku voľne vybratého regiónu Ameriky
- 5.5.2.10 Aplikovať najnovšie informácie o Amerike.
- Zhodnoťte aktuálne zmeny v Amerike. Posúďte ich význam pre budúcnosť.

5.6 Austrália a Oceánia

Austrálsky zväz, Nový Zéland, Papua – Nová Guinea, samostatné štáty, závislé územia.

5.6.1 Poloha, prírodné pomery

Obsah

Matematickogeografická poloha, fyzickogeografická poloha, socioekonomická poloha svetadiela, prvky horizontálnej členitosti a ich lokalizácia podľa mapy (Arnhemská zem, Yorský polostrov, Karpentársky záliv, Veľký austrálsky záliv, Tasmánia, Bassov prieliv, Torresov prieliv, Veľká koralová bariéra, Nový Zéland, Nová Guinea, Nová Kaledónia, Tahiti, Havajské ostrovy, Melané-zia, Mikronézia, Polynézia, Nullarborská nížina, Veľká artézská panva, Austrálske Alpy, Macdon-nelove vrchy, Musgravove vrchy, Veľké predelové vrchy, Južné Alpy, Darling, Murray, Eyrovo jazero), podnebné oblasti v Austrálii a Oceánii, Západoaustrálska plošina, Veľká piesočná púšť, Veľká Viktóriina púšť.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 5.6.1.1 Určiť polohu vzhľadom na geografické súradnice, zemské poglobule, ostatné svetadiely a oceány.
- Zhodnoťte polohu Austrálie voči jednotlivým svetadielom a oceánom.
- 5.6.1.2 Lokalizovať na mape vybrané prvky horizontálnej členitosti.
- 5.6.1.3 Určiť podnebné pásma Austrálie a lokalizovať ich na mape.
- Zhodnoťte vplyv klimatotvorných činiteľov na vznik suchých a vlhších oblastí.
- 5.6.1.4 Zhrnúť charakteristiky podnebia Oceánie.
- Charakterizujte typické znaky podnebia. Vysvetlite, ako na podnebie pôsobia morské prúdy a vetry.
- 5.6.1.5 Lokalizovať vybrané prvky vertikálnej členitosti.
- 5.6.1.6 Opísať pôvod ostrovov v Oceánii a uviesť príklady na mape.
- Porovnajte vznik koralových, sopečných a pevninských ostrovov.
- 5.6.1.7 Lokalizovať na mape významné vodné toky, vodné plochy a oblasti s výskytom podzemných vôd v Austrálii.
- Zdôvodnite súvislosti medzi podnebím a hustotou riečnej siete v Austrálii.
- 5.6.1.8 Vysvetliť nadväznosť bioklimatických pásem na podnebné pásma Austrálie, opísať ich rozmiestnenie a uviesť najvýznamnejších predstaviteľov rastlinstva a živočíšstva.
- Vysvetlite špecifické znaky rastlinstva a živočíšstva Austrálie a Oceánie, vymenujte a lokalizujte na mape vegetačné oblasti.

5.6.2 Obyvateľstvo a sídla

Obsah

Rozmiestnenie obyvateľstva, štruktúra obyvateľstva (rasy, národy, náboženstvá), osídľovanie svetadiela; sídla a ich poloha Sydney, Melbourne, Canberra, Hobart, Perth, Brisbane, Auckland, Wellington, urbanizácia, príst'ahovalectvo.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 5.6.2.1 Uviesť približne počet obyvateľov Austrálie a Nového Zélandu.

5.6.2.2 Charakterizovať husto zaľudnené oblasti, rasovú štruktúru obyvateľstva.

- Opíšte podmienky osídľovania Austrálie a s tým súvisiace problémy (vzťah pôvodní obyvatelia a prisťahovalci).
- Porovnajte jednotlivé oblasti podľa hustoty zaľudnenia.
- Charakterizujte na príklade (Tahiti, Fidži, Havajské ostrovy, Nový Zéland) spôsob života obyvateľov Oceánie.

5.6.2.3 Určiť polohu sídel a zdôvodniť ju.

- Charakterizujte polohu sídiel v danej oblasti a ich ďalší rozvoj.

5.6.3 Hospodárstvo a služby

Obsah

Charakter hospodárstva a jeho vývoj, ťažba rúd, priemyselné odvetvia, poľnohospodárstvo, chov oviec, doprava, služby, cestovný ruch.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

5.6.3.1 Zhodnotiť význam nerastného bohatstva Austrálie a Oceánie a podľa mapy určiť významné oblasti ťažby.

- Zhodnoťte oblasti Austrálie z hľadiska ich prírodného potenciálu, so zameraním na nerastné suroviny.

5.6.3.2 Opísať hlavné oblasti a špecializácie poľnohospodárskej výroby v Austrálii, na Novom Zélande a v Oceánii.

- Zdôvodnite prevahu živočíšnej výroby nad rastlinnou v Austrálii a na Novom Zélande.

5.6.3.3 Zhodnotiť zameranie priemyslu Austrálie a Nového Zélandu, vyvodiť súvislosti s ťažbou nerastných surovín a poľnohospodárstvom.

- Porovnajte hospodársku úroveň Austrálskeho zväzu, Nového Zélandu, Papuy-Novej Guiney a ostrovných štátov.
- Zhodnoťte zameranie priemyslu Austrálie a Nového Zélandu, zistite súvislosti s ťažbou nerastných surovín a poľnohospodárstvom.

5.6.3.4 Analyzovať význam dopravy a služieb pre Austráliu a Oceániu.

- Analyzujte hustotu dopravnej siete v jednotlivých oblastiach Austrálie a Oceánie.
- Porovnajte úlohy každého druhu dopravy a služieb.

5.6.3.5 Zhrnúť súčasný stav a perspektívy cestovného ruchu.

- Zostavte poradie a lokalizujte na mape najzaujímavejšie miesta Austrálie a Oceánie.
- Odôvodnite výber lokalít.

5.6.3.6 Komplexne charakterizovať Austráliu, Nový Zéland, Papuu – Novú Guineu a ostrovy Oceánie.

- Vytvorte komplexnú geografickú charakteristiku vybraného regiónu.

5.6.3.7 Aplikovať najnovšie informácie o Austrálii a Oceánii.

- Zhodnoťte súčasné premeny Austrálie a Oceánie a ich význam pre budúcnosť.

5.7 Polárne oblasti

Obsah

Arktída, Antarktída. Poloha, prírodné pomery, hospodárske využitie.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

5.7.1 Porovnať polohu, podnebie a hospodárske využitie Arktídy a Antarktídy.

- Charakterizujte polohu polárnych oblastí.
- Zhodnoťte podnebie a hospodárske využitie polárnych oblastí.

5.8 Oceány

Obsah

Rozloženie oceánov, Tichý oceán, Atlantický oceán, Severný ľadový oceán, Indický oceán, ekonomické využitie oceánov, komplexná charakteristika oceánov.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

5.8.1 Určiť rozloženie jednotlivých častí Svetového oceána a porovnať hospodárske využitie jednotlivých oceánov.

- Pomocou mapy dopravy zistíte, kadiaľ a cez ktoré oceány prechádzajú hlavné námorné trasy prepravy ropy.
- Porovnajete tri oblasti s najväčšími prístavmi (západná Európa, atlantické pobrežie Severnej Ameriky a prístavy v Perzskom zálive).
- Komplexne charakterizujete (podľa máp a literatúry) Tichý oceán, Atlantický oceán, Severný ľadový oceán, Indický oceán.

6. Geografia Slovenskej republiky

6.1 Poloha, prírodné pomery

Obsah

Matematickogeografická, fyzickogeografická, socioekonomická poloha Slovenska; povrchové celky, Karpaty, Panónska panva, horninové zloženie, zastúpenie nerastných surovín, tvorba reliéfu endogénnymi a exogénnymi procesmi, typy reliéfu, geomorfologické členenie, geomorfolo-gické celky; klimatotvorné činitele, prúdenie vzduchových hmôt, polárny front, cyklóny, anticyklóny, stacionárne tlakové útvary, teplota vzduchu, zrážky, podnebné oblasti, počasie v miestnej krajine.

Poloha Slovenska vzhľadom na hlavné európske rozvodie, prvky hydrografickej siete a ich lokalizácia podľa mapy (Dunaj, Malý Dunaj, Morava, Váh, Nitra, Žitava, Hron, Ipel', Rimava, Slaná, Hornád, Bodrog, Torysa, Laborec, Latorica, Ondava, Topľa, Cirocha, Hnilec, Poprad, Dunajec, Orava, Revúca, Turiec, Kysuca), povodia riek, režim odtoku riek, jazerá (plesá), umelé vodné nádrže (Vodná nádrž Gabčíkovo, Liptovská Mara, Oravská priehrada, Šírava, Ružín, Domaša), podzemné vody, minerálne a termálne vody; vznik a význam pôdy, rozšírenie pôdnych typov a druhov, horizontálna zonálnosť, výšková zonálnosť, pôdy v miestnej krajine, úrodnosť (bonita) pôd; fyzickogeografické pomery a vplyv človeka na rozmiestnenie rastlinstva a živočíšstva, rastlinné pásmo a výškové stupne rastlinstva, zalesnenosť územia, význam lesa, lužné lesy, živočíšne spoločenstvá, ochrana rastlinstva a živočíšstva, miestna krajina.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

6.1.1 Určiť polohu Slovenska geografickými súradnicami a analyzovať výhody a nevýhody polohy.

- Zhodnoťte polohu Slovenska v geografickej sieti.

6.1.2 Zhodnotiť polohu Slovenska vzhľadom na oceány, nadmorskú výšku a z geopolitického hľadiska.

- Zhodnoťte dôsledky polohy Slovenska vzhľadom na vzdialenosť k oceánom a nadmorskú výšku.

6.1.3 Vysvetliť súvislosť medzi vytváraním reliéfu v jednotlivých geologických dobách a horninovým zložením geologických pásiem.

- Pomocou mapy charakterizujte vývoj Karpát a Panónskej panvy v jednotlivých geologických dobách, rozmiestnenie flyšových, jadrových, sopečných pohorí a Panónskej panvy.

6.1.4 Vymenovať významné nerastné suroviny Slovenska, lokalizovať miesta ich výskytu na mape a posúdiť ich vzťah k horninovému podložiu.

- Rozlíšte druhy palív, ktoré sa na Slovensku ťažia a stanovte, ako súvisí ich výskyt s geologickou činnosťou v minulosti.
- 6.1.5 Opísať geomorfologické procesy, ktoré modelovali reliéf Slovenska a podľa mapy na konkrétnych príkladoch charakterizovať ich vplyv.
- Uvedte na príkladoch (Súľovské skaly, Slovenský raj, Šomoška, Záhorská nížina a i.), ktoré procesy modelovali ich reliéf.
- 6.1.6 Poznať geomorfologické celky miestnej oblasti.
- Uviesť lokalizáciu geomorfologických celkov miestnej krajiny.
- 6.1.7 Vymenovať klimatotvorné činitele a charakterizovať špecifiká ich pôsobenia na území Slovenska
- Podrobte analýze klimatotvorné činitele miestneho regiónu, porovnajte ich s inými oblasťami Slovenska.
- 6.1.8 Opísať vplyv vzduchových hmôt a stacionárnych tlakových útvarov na podnebie (počasie) SR, analyzovať dôsledky polohy Slovenska blízko polárneho frontu, charakterizovať počasie pri cyklonálnej a anticyklonálnej situácii v lete a zime.
- Na základe pozorovanie rozhodnite, či ide o cyklonálne alebo anticyklonálne počasie.
- 6.1.9 Podľa mapy určiť priemernú ročnú teplotu oblastí Slovenska, ročný chod teplôt, charakterizovať teplotný gradient a vznik teplotnej inverzie.
- Na základe štatistických údajov a klimatických diagramov porovnajte klimatické hodnoty jednotlivých oblastí Slovenska.
- 6.1.10 Uviesť priemerné množstvo zrážok a zdôvodniť nerovnomerné rozloženie zrážok v priebehu roka na území Slovenska. Podľa mapy určiť a porovnať podnebné oblasti Slovenska (teploty, zrážky a i.).
- Podľa štatistických údajov porovnajte jednotlivé oblasti Slovenska podľa množstva zrážok a zdôvodnite rozčlenenie Slovenska podľa množstva zrážok.
- 6.1.11 Zaradiť miestny región do podnebnéj oblasti a charakterizovať jeho podnebné špecifiká.
- Zaradte miestny región do podnebnéj oblasti, opíšte zmeny počasia v priebehu roka.
- 6.1.12 Vysvetliť súvislosti medzi podnebím (počasím), geologickou stavbou a charakteristikami slovenských riek.
- Charakterizujte rieky (povodie, režim odtoku), vodné plochy a zásoby podzemnej vody v miestnej krajine.
- 6.1.13 Lokalizovať na mape rieky, určiť vybrané rieky na obrysovej mape, lokalizovať úmoria.
- Charakterizujte rieky (povodie, režim odtoku), vodné plochy a zásoby podzemnej vody v miestnej krajine.
- 6.1.14 Zostaviť poradie (pomocou tabuliek) najrozľahlejších jazier Slovenska, lokalizovať ich na mape a rozlíšiť podľa pôvodu.
- Zhodnoťte rozloženie a početnosť jazier na Slovensku, vysvetlite ich pôvod.
- 6.1.15 Vymenovať najvýznamnejšie vodné nádrže a zhodnotiť účely, na ktoré sa využívajú.
- Lokalizujte vybrané vodné nádrže a porovnajte ich podľa významu.
- 6.1.16 Zdôvodniť nerovnomerné rozloženie zásob podzemnej vody.
- Vysvetlite súvis medzi rozložením podzemných vôd a geologickou stavbou územia (flyš, vápenec, nánosy štrku).
- 6.1.17 Charakterizovať vodstvo miestnej krajiny.
- Opíšte prvky hydrografickej siete v miestnej krajine.
- 6.1.18 Vymenovať pôdne druhy a ich rozmiestnenie na území Slovenska, vysvetliť usporiadanie pôdnych typov (vertikálna zonálnosť, predhorská zonálnosť) a určiť azonálne pôdne typy.
- Porovnajte jednotlivé oblasti Slovenska podľa druhov a typov pôd, vysvetlite ich rozmiestnenie.
- 6.1.19 Poznať súvislosti medzi podnebím, vodstvom, geologickým podložíom a pôdnymi druhmi a pôdnymi typmi v miestnej krajine.
- Vysvetlite, ako vo vašom okolí ovplyvňuje vznik pôd geologická stavba, členitosť povrchu, podnebie, vegetácia miestnej krajiny.

- 6.1.20 Analyzovať fyzickogeografické činitele a mechanizmus ich vplyvu na rozšírenie rastlinných druhov.
- Analyzujte fyzickogeografické pomery a ich vplyv na rozmiestnenie rastlinstva na Slovensku.
- 6.1.21 Podľa mapy charakterizovať rozčlenenie rastlinstva a živočíšstva podľa nadmorskej výšky, určiť súvislosti s podnebím a pôdami.
- Porovnajte jednotlivé oblasti na Slovensku podľa druhov rastlinstva a živočíšstva v súvislosti s rozložením podnebia pôd.
- 6.1.22 Charakterizovať typických zástupcov rastlinstva a živočíšstva v jednotlivých výškových stupňoch.
- Uveďte rozčlenenie faunistických oblastí a ich väzby na nadmorskú výšku, teploty, množstvo zrážok, pôdne typy.
- 6.1.23 Porovnať zalesnenosť územia Slovenska s ostatnými európskymi štátmi.
- Zhodnoťte zalesnenosť územia SR a porovnajte ju s ostatnými štátmi Európy.
- 6.1.24 Zhodnotiť zásahy človeka do prirodzenej vegetácie v minulosti a na modelových príkladoch (lužné lesy, miestna krajina) poukázať na dôsledky v súčasnosti.
- Posúďte zdravotný stav lesov v jednotlivých oblastiach (poškodené lesy – ťažba, nadmerný výrub, priemyselné emisie, zdravé porasty).
  - Uveďte oblasti, kde sú lesy najviac postihnuté činnosťou človeka a charakterizujte jej negatívne dôsledky pre súčasnosť a budúcnosť.

6.2 Obyvateľstvo a sídla

Obsah

Vývoj osídlenia, počet obyvateľov, rast počtu obyvateľstva, štruktúra obyvateľstva podľa veku, zamestnanosti, národnosti, náboženstva, sídla, sídelná štruktúra, urbanizácia, sídla a ich lokalizácia (Bratislava, Košice, Prešov, Nitra, Žilina, Banská Bystrica, Trnava, Trenčín, Martin, Prievidza, Piešťany, Poprad, Nové Zámky, Komárno, Bardejov, Banská Štiavnica, Kremnica, Zvolen, Spišská Nová Ves, Levoča, Liptovský Mikuláš, Ružomberok, Senica, Skalica).

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 6.2.1 Vysvetliť vplyv prírodných a socioekonomických podmienok na osídlenie územia v historických súvislostiach.
- Analyzujte tematické mapy (hustota zaľudnenia, národnostné zloženie a i.) Slovenska. Zoradte oblasti Slovenska podľa týchto ukazovateľov.
  - Opíšte historický vývoj osídľovania územia Slovenska a podmienky, ktoré ho ovplyvnili.
- 6.2.2 Charakterizovať súčasný prirodzený prírastok na Slovensku a zdôvodniť jeho zmeny za ostatné desaťročia.
- Zhodnoťte (pomocou tabuliek), ako sa menil prirodzený prírastok od roku 1980 do súčasnosti.
  - Podľa tabuliek porovnajte natalitu, mortalitu, prirodzený prírastok v jednotlivých oblastiach Slovenska.
- 6.2.3 Charakterizovať národnostné a náboženské zloženie obyvateľstva.
- Charakterizujte národnostné a náboženské zloženie obyvateľov Slovenska.
- 6.2.4 Opísať sídla z hľadiska ich kultúrneho alebo hospodárskeho významu.
- Zhodnoťte tendencie urbanizácie Slovenska v najbližších rokoch.
- 6.2.5 Charakterizovať sídla v miestnej oblasti.
- Opíšte sídla v miestnej oblasti, ich štruktúru, pôdorys, funkčné členenie.

6.3 Hospodárstvo a služby

Obsah

Charakteristika hospodárstva a jeho vývoj, poľnohospodárska výroba a oblasti poľnohospodárskej výroby, priemyselná výroba a oblasti priemyselnej výroby, doprava, služby, zahraničný obchod, cestovný ruch, možnosti rozvoja cestovného ruchu.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 6.3.1 Charakterizovať jednotlivé odvetvia hospodárstva, stanoviť ich vzájomné väzby.
- Charakterizujte jednotlivé odvetvia hospodárstva na Slovensku, stanovte ich vzájomné prepojenie (ťažba uhlia – elektrárň – chemický priemysel a i.).
- 6.3.2 Klasifikovať základné zameranie rozhodujúcich odvetví priemyselnej výroby na Slovensku (hutníctvo, strojárstvo, chemický a potravinársky priemysel) a ich lokalizačné činitele.
- Zdôvodnite zameranie priemyselnej výroby v jednotlivých oblastiach Slovenska a v miestnej krajine.
- 6.3.3 Zhodnotiť hospodársky význam lesov a ich využitie na území Slovenska.
- Opíšte negatívne dôsledky odlesnenia v jednotlivých oblastiach Slovenska a ich vplyv na prírodné pomery a na hospodársky potenciál.
- 6.3.4 Opísať poľnohospodárstvo (lesné hospodárstvo) v miestnej krajine.
- Charakterizujte poľnohospodársku výrobu v miestnej krajine.
- 6.3.5 Podľa mapy určiť smer hlavných trás železničnej, vodnej, cestnej a potrubnej dopravy na Slovensku, posúdiť stav jednotlivých druhov dopravy.
- Uveďte, ktoré dôvody ovplyvnili smer trás jednotlivých druhov dopravy.
  - Posúďte stav leteckej, potrubnej a vodnej dopravy na Slovensku.
  - Uveďte spôsoby, ktorými môžu jednotlivé druhy dopravy znečisťovať prostredie a ako ich dopad možno znížiť.
- 6.3.6 Charakterizovať zahraničný obchod Slovenska.
- Porovnajete štruktúru zahraničného obchodu v súčasnosti a pred 10 rokmi.
- 6.3.7 Charakterizovať oblasti s možnosťami využitia pre jednotlivé druhy a formy cestovného ruchu.
- Vypracujte zoznam miest a oblastí Slovenska s perspektívnym rozvojom cestovného ruchu a určte jeho druhy.
  - Zhodnoťte formy cestovného ruchu, ktoré sa môžu realizovať v miestnej krajine.
- 6.3.8 Uviesť oblasti Slovenska s narušeným životným prostredím.
- Uveďte oblasti s najviac narušeným životným prostredím a zhodnoťte dôvody ohrozenia.
  - Posúďte faktory ohrozujúce životné prostredie miestnej krajiny.

7. Geoekológia a environmentalistika

7.1 Krajina, krajinná štruktúra a priestorová organizácia

Obsah

Prostredie života na Zemi, geografia a životné prostredie, vznik a vývoj krajinného prostredia, vzťah človeka ku krajinnému prostrediu, životné prostredie, environmentalistika, ekológia, geoekológia, krajinná ekológia, krajinné prostredie fyzickogeografická štruktúra krajiny, krajinná sféra Zeme a jej zložky, ohraničenie krajinskej sféry v rámci planéty, prvotná a druhotná štruktúra krajiny, rozmery (dimenzie) krajinných jednotiek, krajinný potenciál, ekologická stabilita, ekologická únosnosť krajiny, diverzita krajiny, prírodné zdroje krajiny, stabilita krajinskej sféry Zeme.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 7.1.1 Poznať základné etapy vývoja krajinného prostredia a ich charakteristické znaky.
- Zhodnoťte pôsobenie človeka (kladné, záporné) na krajinu v historických obdobiach a zmeny, ktoré spôsobil.
- 7.1.2 Opísať krajinnú sféru Zeme a vymenovať zložky krajinskej sféry (príklady vzťahov v miestnej krajine).

- 7.1.3 Vysvetliť rozdiel medzi prvotnou a druhotnou (antropogénnou) štruktúrou krajiny.
- Uveďte na konkrétnom regióne (napríklad v miestnej krajine) prvky prvotnej a druhotnej štruktúry krajiny.
- 7.1.4 Odlíšiť veľkostné skupiny (dimenzie) krajinných jednotiek, uviesť konkrétne príklady.
- 7.1.5 Vysvetliť účelové vlastnosti krajiny, prírodné zdroje a krajinný potenciál.
- Uveďte príklady oblastí Slovenska s rôznym krajinným potenciálom (poľnohospodársky, vodný, rekreačný).
  - Porovnajte obnoviteľné a neobnoviteľné prírodné zdroje, uveďte konkrétne príklady.
  - Opíšte (na príklade), v čom spočíva ekologická únosnosť krajiny.
- 7.1.6 Na konkrétnych príkladoch charakterizovať pojmy vyjadrujúce účelové vlastnosti prírodnej krajiny.
- 7.1.7 Vymenovať základné rozdelenie prírodných zdrojov z hľadiska látkového zloženia a obnoviteľnosti.
- 7.1.8 Vysvetliť pojem stabilita krajinej sféry Zeme

7.2 Kultúrna krajina

Obsah

Typy kultúrnej krajiny podľa stupňa premeny; formy využitia zeme, uzly, siete, povrchy, regióny kultúrnej krajiny, homogénne a nodálne; geotechnické systémy krajiny.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 7.2.1 Porovnať prírodnú a kultúrnu krajinu, opísať typy krajín podľa stupňa premeny.
- Opíšte vznik (premenu) kultúrnej krajiny z prírodnej krajiny.
  - Na konkrétnom príklade z miestnej krajiny opíšte, ako by vyzerala prírodná krajina.
  - Opíšte a porovnajte typy krajín podľa stupňa premeny od nezmenenej po umelú krajinu, uveďte príklady zo Slovenska.
- 7.2.2 Vysvetliť formy využitia zeme (krajín).
- Podľa mapy Slovenska opíšte priestorové štruktúry foriem využitia zeme (krajiny), krajinu predstavte vo forme uzlov (sídla), sietí (spojnice medzi uzlami) a povrchov (lesy, poľnohospodárska pôda).
- 7.2.3 Zostrojíte náčrt nodálneho a homogénneho regiónu.
- Zakreslite miestnu krajinu vo forme vyznačených uzlov, sietí a povrchov.
  - Zakreslite vybraný región ako nodálny región alebo homogénny región, znázorníte väzby v regióne.

7.3 Globálne environmentálne problémy

Obsah

Zdroje znečistenia (prírodné, umelé), dôsledky znečistenia ovzdušia, vody, pôdy, znehodnotenie rastlinstva a živočíšstva, úbytok surovinových zdrojov.

Požiadavky na vedomosti a zručnosti

- 7.3.1 Klasifikovať procesy a zdroje, ktoré znečisťujú ovzdušie, pôdu, vodu.
- Posúďte, prečo sa úbytok a znehodnocovanie pôdy stáva globálnym problémom ľudstva.
  - Porovnajte znečistenie pôdy, ovzdušia a vody z dlhodobého hľadiska (trvalosti následkov).
  - Opíšte proces erózie a určte, ktoré oblasti sveta trpia nadmernou eróziou.
- 7.3.2 Vysvetliť vznik a dôsledky skleníkového efektu, kyslých dažďov, ozónovej diery a dezertifikácie.
- Opíšte vznik skleníkového efektu, kyslých dažďov a ozónovej diery.

- Uved'te možné dôsledky (v blízkej a vzdialenej budúcnosti) otepľovania zemskej atmosféry, chemických zmien troposféry, narúšania ozónovej vrstvy na prírodu a človeka.
  - Uved'te ako vzniká dezertifikácia, a v ktorých oblastiach Zeme sa najviac vyskytuje.
- 7.3.3 Opísať ekosystémy, ich zloženie a aktivity na ich ochranu
- Opíšte vzťah človeka a ekosystémov v jednotlivých oblastiach Zeme.
  - Charakterizujte ekosystém v miestnej krajine.
  - Uved'te činnosti, ktorými človek zasahuje do ekosystému a negatívne ovplyvňuje podmienky existencie ľudstva.
  - Objasnite pojem a zdôvodnite význam klimaxových spoločenstiev pre zachovanie stability krajinnej sféry Zeme.
  - Zhodnoťte medzinárodné aktivity a hnutia na ochranu životného prostredia.

Úpravy cieľových požiadaviek z geografie pre žiakov so zdravotným znevýhodnením

žiaci so sluchovým postihnutím

Cieľové požiadavky z geografie pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

žiaci so zrakovým postihnutím

Žiakom so zrakovým postihnutím sa odporúča konať maturitnú skúšku z geografie s úpravami

žiaci s telesným postihnutím

Cieľové požiadavky na vedomosti a zručnosti maturantov z geografie

Exemplifikačné úlohy

požiadavky

- úlohy na prácu s mapou,
- úlohy na tvorbu máp, diagramov, kartogramov,
- úlohy na získavanie informácií zo zdrojov.

sa upravujú podľa stupňa postihnutia, obvykle sa nahradzujú opisom či vysvetlením, resp. uvedením príkladu

7. Geoekológia a environmentalistika 7.2

Kultúrna krajina

Obsah

požiadavka

- Typy kultúrnej krajiny podľa stupňa premeny; formy využitia zeme, uzly, siete, povrchy, regióny kultúrnej krajiny, homogénne a nodálne; geotechnické systémy krajiny.

sa upravuje

- Typy kultúrnej krajiny podľa stupňa premeny; formy využitia zeme, uzly, siete, povrchy, regióny kultúrnej krajiny; geotechnické systémy krajiny.

žiaci s vývinovými poruchami učenia alebo správania

Cieľové požiadavky z geografie pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

žiaci s narušenou komunikačnou schopnosťou

Cieľové požiadavky z geografie pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

žiaci chorí a zdravotne oslabení

Cieľové požiadavky z geografie pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.

žiaci s pervazívnymi vývinovými poruchami (s autizmom)

Cieľové požiadavky z geografie pre túto skupinu žiakov sú totožné s cieľovými požiadavkami pre intaktných žiakov.